

Дэрсед ньвисандьне

жь хушка Мэрийэм

*Көрманици зьманэка п'ыр'
хвэш у дэвлэмэнд э.
К'өрде кө зьмане хвэ хвэй дькэ,
эв бона ви дэвлэмэндик э.*

Дэрсэ йэке - Хвэндьн у ньвисандьн бона чь лазьм ын?

- бона фькьред хвэ бьдьянэ йед майин - нэ'мэ, нэ'ма-е (нэ'ма електрони) ...
- бона бэлакьрна тыштед h'эваск'ар - интернэт, р'ожнэ'мэ ...
- бона кө занэбуне йан тыштед културе хвэй кьн у бэла кьн - к'ьтеб

Щьмэ'та кө хвэндьн у ньвисандьне тинэ хэбате, фькьред хвэ зэлал дньвисэ сэр к'ахазе. һэгэр зар'ок бьбиньн, де у бав чава дьхуньн у дньвисьн, we ванр'а бьбэ нэхш, wэки эв жи бьхуньн у бьньвисьн у р'ьнд хин бьн. Ынге р'ийа ван вэдьбэ, wэки бькарьбьн тыштэки баш хин бьн. П'ара ве щьмэ'те нава занед wэлате хвэда һэйэ, эв дьбьнэ мэрьвнэ сэрбэст у хвэха хвэ һесир набиньн.

Гэло бона чь лазьм э, эм бь зьмане де бьньвисьн?

- + Чьмки эв зьмане де йэ. Тö ль мала хвэ т'эви мэрьвед хвэ бь зьмане де хэбэр дьди у һэр тышти р'аст фэ'м дьки. Гэрэ эв бе хвэйкьрне.
- + Бона зар'а не баш бэ, wэки бь зьмане де һини хвэндьне у ньвисандьне бьн.
- + һэр кэс сэрһати, ч'ир'ок, һэлбэст, һ'энэк йан фьлима бь зьмане де һ'ыз дькэ.
- + Бона мьлэте мэ лазьм э, эм хвэха тыштед ну бьньвисьн, wэки зар'ед мэ думайи кьн.
- + Тö дькари тыштэки бона Хвэде у щьмэ'та хвэ бьки. Бьньвисэ Хвэде чава э'мьре тэ гөһастийэ, чьмки эв бона мэрьвед майин жи h'эваск'ар э.

Култура бе ньвисаре чава дьхэбьтэ?

Гэлэк тышт э'мьре мэда бе ньвисаре э'йан дьбьн: хэбэрдан, музик, щэжьн, р'эқас, агьр, шькьл, нишан, байрақ, щур'э-щур'э р'энг ...

Ле шарна қәйдә-қанун жи бе ньвисаре чедьбьн, кө нэ һэр гав баш ын:

- Сэрwere гөнд дьбежэ чь бона гөнд р'аст э йан на – бейи кө кэсэки бьпьрсэ.
- Полис хвэха қанунед хвэ чедькэ.
- Йед мэзын дьбежьн чь бона чь лазьм э йан чь бьқəwьмэ, ле
«Ақьл т'аще зер'ин э, ль сэре һэр кэси нин э. Бьч'ук мэзын эw ньзанэ».

Тышт һөнә к'ар ә, тышт жи һөнә нә к'ар ә бона нәхвәндийа

- + Һәгәр мәрв т'әв һәв хәбәр дьдн, әв дькарн бьбиньн мә'нийа хәбәра ван чава йә, чьмки сьфәт дьдә к'ьфше кө һ'але мәрв чь йә.
- Информатсийа зарготи т'әне те бира ван мәрва, кө ль we дәрә бун. Һәгәр бира мәрва баш нахәбьтә, әв паше дькарн шашийа дәрбаз кьн йан бь һ'әмде хвә тыште шаш бежьн.
- Тыште кө нәһатийә ньвисандьне дькарә бе гөһастьне, мәсәлә: қанун йан тыштед дине.

Хвәндн у ньвисандн гәло к'ара we чь йә?

- + Мәрв дькарн фькьред хвә бь нә'ма йан Интәрнәтеда т'әви мәрвәд дәр п'арәвәкьн.
- + Мәрв дькарн информатсийа бьшиньнә дәр у жь һ'әму дьнийәе жи бьстиньн.
- + Мәрв дькарн фькьред йан сәрһатийәд хвә бона хвә, зар' у нәвийәд хвә хвәй кьн.
- + Мәрвәд хвәнди дькарн һе баш зьманәд хәриб һин бьн.

Ле әв жи һәйә

- Чахе тө р'әнг-р'уйе ньвиск'ар набини, тө дькари хәбәрәд ши шаш фә'м бьки.
- Щарна мәрв тышт дьньвисьн у хвә бьльнд дьбиньн. Ле мәрв дькарә ле бьхальфинә йан тыштед шаш бьньвисә.
- Хәбәра ньвисаре зу онда набә. Әм нькарн we пашда биньн. Ләма щабдарийа мәрва бона ньвисара хвә һәйә. Гәрәке әм баш бьфькьрн у р'астийә бьньвисьн.
- Әм дькарн ньвисандьне т'әне һин бьн, һәгәр әм бьньвисьн. Әв хәбат ә.

Мәсәла К'ьтеба Пироз

Хвәде жь дәстпебунева бона һ'әму ә'фьрандьяна хвә хәбәр анин хәбәте. Әм дьхуньн, Ви т'әви Адәм жи хәбәр да. Хвәде жь мә нә дур ә, ле Әв незик ә у дьхвәзә т'әви мә хәбәр дә, Ибраийа 1:1-3. Бе хәбәрдане т'әвгьредана нава мәрва we т'өнә бә. Мәрвәд кор жи бь дәст у нишана хвә дьднә фә'мкьрьне.

Хәбәр қәват ьн, чава әм Готьнед Сьлеман 18:21 дьхуньн. Хвәде бь Хәбәра Хвә т'әмаийа ә'рд у ә'зман ә'фьрандн. У Йуһ'әнна 1:1+14-да әм дьбиньн, кө Хәбәр бу хун у гошт, Хәбәр бу мәрв у к'әтә дьлқе инсен.

Вәки әм бьзаньбьн, Хвәде чава һьндава мәрвада дьфькьрә, вана чь һин кьр, мәрва чь шаши кьрьнә - у вәки әв занәбун найе гөһастьне, Хвәде һәр тышти да ньвисандьне. Ләма әм иро дькарн сәрһатийәд Бьраһим йан Усвь бьхуньн у же һин бьн. У һ'әта иро жи т'әмаийа дьнийәеда мәрв дәрһәқа ван сәрһатийада һәвр'а дьк'әвьн һ'өщәте. Ава готи, әва чәнд һ'әзар сал ә, кө мәрв ван сәрһатийава мьжул дьбьн. Ле һәгәр әв нәһатана ньвисаре...

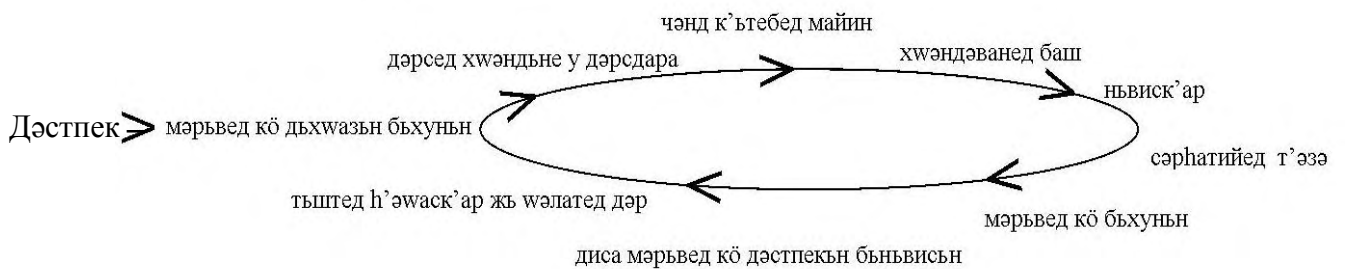
Зьманзанәд Әрмәнистанә бь нав у дәнг бун

Йәвропайәда к'ьтебәк һатә нәшьркьрьне, наве we «Нура Әләгәзе». Теда һьндава чәнд ньвиск'арәд бь нав у дәнг һатийә ньвисандьне, һ'әму жи жь Әрмәнистанә бун. Вәхте кө Тьркийә, Иранә йан Сурйайәда изьн т'өнә бу, вәки К'өрд бь зьманә хвә хәбәр дьн, Әрмәнистанәда азайи һәбу. Ләма занәд щьмә'та вә нава К'өрдәд майин бь нав у дәнг бунә.

Вэхте Совэтеда зэ'ф к'ьтеб натьнэ нэшъркьрне, чьмки вана хвэст кō һ'эму мэрыва бьхуньн. Бона щьмэ'тед бьч'ук һынге дэрсед зьмане де мэк'тэбада һин дькьрн. Эв һ'эта иро аһа йэ. Лэма Эрмэнистанеда һ'але щьмэ'та к'өрди жь вэлатед майин баштьр э. Һун баштьр дькарьн бьхуньн.

Жь ве вэхте һэла һе библийотека һэнэ. Ле бэле гэлэк к'ьтеб теда һэнэ, иро найенэ хвэндьне у хьраб дьбьн. Гэло чьма өса йэ? Чьмки тыштэки ну теда т'өнэ йэ. Мэрыв һэр гав дьхвэзын тыштед ну бьзаньбьн. Вэхте Совэте дэрбаз бу - занед Езьдийа жи кем бунэ. Лэма эм дьпьрсьн: **Һун гэло чь дьшърмиш дьбьн? Гэрэке Һун тыштэки бькьн, вэки зар'ед вэ жи бь зьмане де бьхуньн у бьньвисьн.**

Вэки щьмэ'те бьхунэ чь лазьм э? Дора Хвэндьне

Дэрсэ дōда - һ'эрфед к'өрди

К'а Һун чава дьбежьн, эм хэбэрданеда бь дэве хвэ чь дькьн? Эм левед хвэ вэдькьн у дьгьрн, гьловэр' дькьн, туж дькьн у фьрэ дькьн. Эм зьмане хвэ пышт дьранед хвэва дьзэльциньн у һэгэр эм «р'е» бежьн, сэре зьмане мэ һьнэки дьлэрьзэ.

Гэлэк сэвт (йан дэнг) һэнэ, кō бина мэ дэве мэда те бьр'ине, мэсэлэ: һэгэр эм «бэқ» бежьн. У һэгэр эм бежьн «нан», бин позе мэр'а дэрдьк'эвэ. Ле һэгэр эм бежьн «ба», бин дэве мэр'а дэрдьк'эвэ. Бь ви авайи эм бь лев у зьмане хвэ гэлэк сэвтэд шур'э-шур'э чедькьн. Эв бьлевкьрьна зэлалр'а лазьм э, кō мэрывед дьн бькарьбьн готьнед мэ баш фэ'м бькьн.

Эв сэвтэд, кō эм бь дэве хвэ чедькьн, пе һ'эрфа тен нишанкьрне. У һ'эрф мина зьнщире тен пэйһэв дьбьнэ хэбэр, хэбэр жи дьбьнэ щōмлэ.

Зьмане к'өрди бь авайэки зэлал те ньвисаре, ле чэнд һ'эрф һэнэ, кō шарна шаш тенэ хэбате, чьмки эв элифбэя урьсида шур'эки нэ йан қэт т'өнэ нэ, йан жи зараведа һьнэки башқэ тен готьне. Эва эв һ'эрф ьн:

э, э', к', ө, п', р', т', һ, һ', щ, ч', ь, қ, w, хw

Гэло к'ижан һ'эрф тэр'а һьнэки гьран ьн? .....
 Һэр р'ож вана бьньвисэ, we зу бира тэ бьминьн.

Чэнд һ'эрф у щидәркед ван

Адар, ә'дъл	Сәwта «а» жь орта дәве вәкьри дәрдык'әвә, ле сәwта «ә'» жь қьр'ьке те.
ә'рд, әре	Щидәрка сәwта «ә» орта дәве вәкьри йә, ле дәв нә өса гьловәр' дьбә мина бона «а». Вергөл фьрқи нава һәр дө щидәрка к'ьфш дькә.
брьн, зьман	Һ'эрфа «ь» ньвисандьна урьсида бона нәрмкьрьна сәwтед бедәнгани те хәбате, ле ньвисандьна К'өрдида әw нишана сәwтәкә дьн ә: әw гәләк щара ши нава дө һ'эрфед бедәнгани дьгьрә. Әв сәwт өса кьн ә, кө щарана найе бьһистьне, мәсәлә: чәнд мәрвь «стран» дьбежьн, чәнд жи «стьран» - у аһа дьньвисьн. Ле һе баш ә, һәгәр һ'әму мәрвь ль гора стандарта ньвисаньдне бьньвисьн. Щарна сәwт «ь» фькьра хәбәра дьгөһезә, чава һун бь ван мәсәлә дьбиньн: мьр – мир, зьман - зәман, дьгьрә - дьгәр'ә ...
өса, гөнд к'әр, кәр'	«Ө» К'өрдида сәwтәкә кьн ә навбәра сәwтед дьреж «у» - «о»-да. Һ'аж жь хwә һәбьн, wәки «к» у «к'» т'әви һәв нәбьн – мәрвь бәлки ащьз дьбә.
пар, п'ар	Фьрқи нава «п» у «п'» фькьра хәбәра к'ьфш дькә. Вергөл нишана бине йә, кө бь вәкьрьна лева зә'фтьр дәрте (мина һн).
р'ебәр, бәри, бәр'и	Вергөл нишан дькә, кө сәре зьмен һьнәки дьләрьзә. Фькьра хәбәре пе «р» йан «р'» зәлал дьбә. һәгәр «р» һ'эрфа пешьн бә, бь вергөле те.
т'ьм, тьмайи һәри, һ'әр'и	«Т» у «т'» (йан th) фькьра хәбәра жи к'ьфш дькьн, ле нә һәр гав. Бь сәwта «һ» бин жь дәве вәкьри дәрте, ле «һ'» нишан дькә кө бин жь қьр'ьке те.
щи, щинар	Һ'эрфа «щ» әлифбәйа урьсида бона сәwта «штш» һәйә, ле бь К'өрди әw нишана сәwта «дж» йә .
чәнг, ч'әнг	Һ'эрфа «ч» бона сәwта «тш» ши дьгьрә, мина әлифбәйа урьсида. Ле вергөл сәwтәкә дьн к'ьфш дькә, кө һьнәки жь «ч» нәрмтьр ә. Бона ве сәwте зьмен һьнәки сәр пьди (пьри) те дайине.
қәwат, қәдьр wьр, wьр, әв әw	Әв сәwт пәй зьмане бьч'укр'а дәрте у р'аст сәwтәкә к'өрди йә. Сәwтед «w» у «w» фьрқи нава щийед йан дәмед незик у дур к'ьфш дькьн. (Т'әне мьләте хәриб wана т'әви һәв дькьн.)
аха, охьр, хер	Бьн һ'эрфа «х» дөдө сәwт һәнә: «х» бедәнг ә, «г'» жи дәнгдар ә, чава әw зува һатьнә ньвисаре. Ле фькьра хәбәра бь ван найе гөһастьне, ләма жи һ'эрфа «х» бона һәр дө сәwт бәс ә.
хwәстьн, хwәндьн	Дөсәwта «хw» щарна ль гора зарав дьбә «х», мәсәлә чәнд мәрвь «хастьн» у «хандьн» дьньвисьн. Ле фьрқи нава сәwтед «х» у «хw» к'ьфш ә, ләма «хw» ль гора стандарта ньвисандьне зәлалтьр ә.

Әлифбәйа к'өрди бь һ'эрфед кирили:

А Б В Г Д Е Ә	а б в г д е ә
Ә' Ж З И Й К К'	ә' ж з и й к к'
Л М Н О Ö П П'	л м н о ö п п'
Р Р' С Т Т' У Щ	р р' с т т' у щ
Х һ һ' Ч Ч' Ф Ш	х һ һ' ч ч' ф ш
Ь Q W	ь q w

Әлифбәйа к'өрди бь һ'эрфед латини:

A B C Ç D E Ê F G H I Î J K L M N O P Q R S Ş U Û V W X Y Z
a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v w x y z

Дарса сьсийа - Ньцьтк, бинок у һөвалед ван (нишандэк)

Спартын

1. К'эрэма хвэ, тек'стед жере бьхунэ. Гэло к'ижан тек'ст һе баш те хвэндьне?

жьнавазомедфильстинийап'элөванэкдэрк'этнавевиголийат'жгатебэжьнавишэ шзэндубьһстэкбук'өмзьрьһ'есьфьринльсэрешибуузьрьһ'еполкьрилебугьраний азьрьһ'пенщһ'эзаршекьлесьфьрқасиб0килогьрамсьфьрбучокзьрьһ'есьфьринль ньгедвибунр'ьмасьфьринжипьштавибу

2. Гэло тө чь фьрқийе нава һэр дө тек'стада дьбини?

Жь нава зомед Фильстинийа п'элөванэк дэрк'эт, наве ви Голйат' жь Гат'е. Бэжьна ви шэш зэнд у бьһстэк бу. К'өмзьрьһ'е сьфьрин ль сэре ви бу у зьрьһ'е полкьри ле бу, гьранийа зьрьһ' пенщ һ'эзар шекьле сьфьр, қаси 60 килогьрам сьфьр бу. Чокзьрьһ'е сьфьрин ль ньгед ви бун, р'ьма сьфьрин жи пышта ви бу.

(1.П'адшати 17:4-6)

- Иди мэ дит, чава пе ньцьток, бинок, щийед вала, һ'эрфед мэзын у бьч'ук нава ньвисандьнеда һэр тышт щийе хвэ вар дьбэ. Нишандэк алик'арийа ч'э'ве мэ дькьн, вэки хэбэр жь хэбэр у щөмлэ жь щөмлэ жь һэв дэрхэ. Бь ви авайи эм дькарьн һе зу фэ'м кьн.
- Һэгэр мэрвь хэбэр дьдэ, эв нава готьна хвэда жи дьсэкьнэ, бин дьк'ьшинэ, дэнге хвэ бьльнд дькэ, йан ньмьз, бь дэсте хвэ нишан дькэ, дьк'энэ, дьгьри, фькьра ну дьбежэ ... Эв тышт ньвисаредэ пе нишандэка тен нишанкьрьне.

Хэбэрданеда

бь зьмане бэдэне бь дэста

бь бэшэра мэрьва

бь дэнге бьльнд бона

тыштед э'йан у к'ьфш

Ньвисаредэ

бь нишандэкед ., ! ? « »

бь хэйсэтнав, хэбэред дөщаркьри у

бьшьбине

бь һ'эрфед қалым ньвиси йан бьнхэткьри

Чэнд қөйдө-қанунед нишандэка

Ни-шан	Нав	Мэ'нэ у Мэсэлэ
	Һ'эрфед мэзын	Һэр щөмлэ бь һ'эрфа мэзын дэспедькэ, мэсэлэ: Э м дьньвисьн. Һ'эму навед һэйина, вэлата, бажара, гөнда, ч'эма, ч'ийа, р'ийа ... бь һ'эрфа мэзын дэстпе дькьн, мэсэлэ: А пе У сьб чу бажаре Р 'эване. Өса жи навед тайбэти бь һэр'фа мэзын к'ьфш дьбьн, мина: Д ивана Х вэде', ле 'дивана мэрьва'.
	щийе вала	Бь щийед вала хэбэр жь хэбэр у щөмлэ жь щөмлэ жь һэв щөдэ дьбьн, бона хвэндьна зэлал.
.	НЬЦЬТОК	Ньцьток мина ньцьткэкэ бьч'ук к'өтасийа щөмле нишан дькэ. Мэрвь пэй фькьра хвэ йан щөмла хвэ бина хвэ дьк'ьшинэ.

,	бинок	<p>1. Бинок тыштед р'езкьри щодэ дькэ. Ёун дьбиньн кө бэри 'у' т'ө бинок найе, мäsэлэ: Р'эсул, Мэме, Шико у Славьк хатьнэ мала мэ. Йан: Гэрэ эм бьрьнщ, гошт, лобийа у нен бьк'ьр'ьн.</p> <p>2. Кьрьнед пэй хэв пе бинок тен щодэкьрьне, мäsэлэ: We дэри вэкьр, чу дэр у қалч'ич'эк дитьн.</p> <p>3. Фькьред щомледа бь бинок тен башқэкьрьне. Нэгэр мэрвь щомлед öса бьхунэ, эв щийе бинокеда һьнэки дьсэкьнэ, мäsэлэ: Эв стэйрка, кө ль р'оһьлате дитьбун, пешийа ван дьчу.</p> <p>4. Пэй бинокер'а хэр гав һ'эрфа бьч'ук те.</p>
!	нишана дэнгбьль н-дийе	Нишана дэнгбьльндийе к'ьфш дькэ, нэгэр мэрвь ша дьбэ, э'щевмайи дьбэ йан дьрьл-рьлэ, гази дькэ йан э'мьр дькэ, мäsэлэ: Һала бьньһер'э! Эв ча бэдэв э! Һэр'э! Һэвар!
?	пьрснишан	Пьрснишан хьлазийа щомледа пьрс нишан дькэ, мäsэлэ: Эва пьрса we бу. Эва пьрса we бу?
:	щотньрьтк	Пэй щотньрьткар'а нав йан тышт тенэ э'йанкьрьне, мäsэлэ: Эв мэрвь хатьн: Азиз, Хьдър, Мэһмэт ... Р'езед Мьзгинийеда бь щотньрьтка тен нишанкьрьне, мäsэлэ: Мэтта 15:2
« »	щоткэван	Нэгэр готьна кэсэки хэбэр бь хэбэр те вэк'ьландьне, эв пэй щотньрьтка у нава щоткэванада те ньвисаре, мäsэлэ: Ви гот: «Эзе аһа бькьм». Йан: Ви пьрс кьр: «Тэ эв хвэха чекьрийэ?»
;	ньрьтк бинок	Ньрьтк бинок дө щомла щодэ дькэ, йед кө фькьред ван һэвгьредаи нэ, мäsэлэ: Бьраһим зэвьщи бу; наве жьна ви Сэрайи бу.
-	хэт	Хэт хэбэра гьредьдьн, мина: һ'эта-һ'этайе, һур-гыли, ахе-ах, нав-дэнг, р'абун-р'уньштын. Йан хэт жи фькьрэк нава щомледа зедэ дькэ, мäsэлэ: We гот кө дьхвазэ бе – ле нава мэда готи, т'ө щара нэхвэст кө бе. Йан: Ақыле гьран - баре сьвьк.
( )	кэван	Ёун дькарьн фькьрэк, йан насийед кө тыштэки шьровэ дькьн, нава кэванада зедэ бькьн, мäsэлэ: к'ьтеба пешьн (э'wльн), Йан: Гава эз сьһ'эта дөдада хатьм (мьн хвэст зу бем, ле дэрэнг к'этьм), эв иди нане хвэ хварьбун.

Спартын

1. Тек'ста жереда чэнд нишандэка т'өнэ нэ. К'эрэма хвэ ньрькта у һ'эрфед мэзын дайне щийед р'аст.

2. Паше бинок, щотньрькт у щоткэвана сэрр'аст бькэ.

ве зьвьстана дур у дьреж ч'елэк һ'эму афьрда мабун ле гава бэрф һ'элийа ч'елэка сор гот иди бьһар э эзе һэр'ьм дэр дэри вэкьр бин һьлда у қалч'ич'эк дитьн э'рд һэр дэра жь көлиркед қалч'ич'экава сьпи буйэ челэка сор гот эв чь йэ бьньһер'э диса бэрф һатийэ э'рд сьпи буйэ ле эв гэлэки ша бу у чэнд қалч'ич'эка бэрэв кьрын

3. Жь к'эрэма хвэ ньһа сэрр'асткърьна тэ һьмбэри ве тек'сте бькэ.

Ве зьвьстана дур у дьреж ч'елэк һ'эму афьрда мабун. Ле гава бэрф һ'элийа, ч'елэка сор гот: «Иди бьһар э. Эзе һэр'ьм дэр.» Дэри вэкр, бин һьлда у қалч'ич'эк дитьн. Э'рд һэр дэра жь кӧлиркед қалч'ич'экава сыпи буйэ. Ч'елэка сор гот: «Эв чь йэ? Бьньһер'э, диса бэрф һатийэ. Э'рд сыпи буйэ!» Ле эв гэлэки ша бу у чэнд қалч'ич'эк бэрэв кърьн.

4. Диса чэнд шаши нава р'езед жере һэнэ.

Жь к'эрэма хвэ ль шашийа бьгэр'э у вана пе нишанэке к'ьфш бькэ.

Лао, бь ч'э'ве к'ӧбар мэрьва нэньһер'э.

Дэрэв дьжмын е Хвэде йэ.

Мала Хвэде бь сэбьре авасйэ.

К'е дьчинэ же жи дьдъру

Р'асто р'еда қэлпок'ореда.

Хофа Хвэде мэрьв жь хьарбийе дур дьхэ.

Чьқас бьби мир, диса хвэдаие хвэ бинэ бир.

Р'э'ме бькэ кӧ р'э'м у бе қэнци пешийа тэ.

Хэбэра хвэш бьһара дьла йэ ле йа хьраб зьвьстана гьран э.

Пьсмаме дьне, нэйаре хвэде.

Ақьле гьран баре сьвьк ақьле сьвьк баре гьран.

Ет'има гот Эме бьк'эвьн Хвэде гот Ле эз к'ӧ мэ

Р'ӧһ'е Хвэде һэр дэра йэ у һ'эмуйа эв дьньһер'э дишар тэ'ри йан

жи мьрн қэт т'ӧ кэси вэнашерьн.

Гэло тэ һ'эму шаши дитьн? Жь к'эрэма хвэ һьмбэри һэв кэ.

Лао, бь ч'э'ве к'ӧбар мэрьва нэньһер'э.

Дэрэв дьжмыне Хвэде йэ.

Мала Хвэде бь сэбьре ава йэ.

К'е дьчинэ же жи дьдъру.

Р'асто р'еда - қэлпо к'ореда.

Хофа Хвэде мэрьв жь хьрабийе дур дьхэ.

Чьқас бьби мир, диса Хвэдаие хвэ бинэ бир.

Р'э'ме бькэ, кӧ р'э'м у қэнци бе пешийа тэ.

Хэбэра хвэш бьһара дьла йэ, ле йа хьраб зьвьстана гьран э.

Пьсмаме дьне, нэйаре Хвэде.

Ақьле гьран, баре сьвьк - ақьле сьвьк, баре гьран.

Ет'има гот: «Эме бьк'эвьн», Хвэде гот: «Ле Эз к'ӧ мэ?»

Р'ӧһ'е Хвэде һэр дэра йэ у һ'эмуйа эв дьньһер'э; дишар, тэ'ри йан

жи мьрн қэт т'ӧ кэси вэнашерьн.

Дарса чара - Эм чава дэстпекын бьньвисьн?

Эз чьма дьньвисьм? .....

Ньвиск'ар гэрэке

- тыште кò дьхвазэ сэр бьньвисэ р'ьнд бьзаньбэ
- р'ьнд р'ач'э'в кэ
- к'ур бьфькьрэ
- бь дьл у щан бьньвисэ
- мерхас бэ у р'астийе бьньвисэ.

1. Култура мэ бе ньвисандьне чава дьхэбьтэ? .....

2. К'аре нэньвисандьне чь йэ? .....

3. К'аре ньвисандьне чь йэ? .....

Ньвисара хвэш - Гэло мэрьв чьма дьхвазэ тыштэки бьхунэ?

- + чьмки эв h'эваск'ар э
- + баш у зэлал те фэ'мкьрьне
- + мэрьвар'а хвэш те, фькьред ван фьрэ дькэ
- + мэрьв дькарьн сэрвахт бьн

Нет-мэрэма ньвиск'ар эв э, wэки мэрьв бьхвазьн сэрhатийа wi бьхуньн.

Лэма гэрэ эw бьфькьрэ: **К'и нэ хвэндэванед мьн?**

- Мер у к'òлфэт? Мер йан к'òлфэт? Зар'ок?
- Э'мьре ван чь йэ?
- Чь бона ван h'эваск'ар э?
- Хвэндэванед мьн жь к'ò тен, чь хин бунэ?
- Эw жь к'энгева зьмане де дьхуньн?
- Сэрhатийа мьн бьра чьqас дьреж бэ?
- Гэло эw h'эму хэбэред, к'ижан эз тиньмэ хэбате те дэрдьхьн?
- Эзе чава дэстпе кьм? Говэка сэрhатийе чь йэ? Эзе чава хьлаз кьм?

Мэсэлэ: Шэ'дэтикэ бьч'ук

Фькьре шаш мэрьв пашда дьбэ, фькьре р'аст мэрьв пешда дьбэ

Жь зар'отийа мьн h'эта эз бумэ 27 сали мьн т'ьме дьгот: 'Эз нава Эрмэнийада дьжим, эз Эрмэни заньм, R'уси жи п'ьр' hьндьки заньм, чи мьнр'а йэ, эз зьмане хвэ хин бьм йан бьхуньм? Чьмки wэлате мьн т'òнэ, нэ жи лазьм э эз хин бьм.' Бь ван фькьред шаш эз дьшьрмиш дьбум, ле шькьр Хwэдэр'а, чахе эз вэгэр'ийамэ бэрбь Хwэде, мьн фэ'м кьр, хэгэр Хwэде эв зьман дайэ мьн, эз гэрэке зьмане де бьхуньм хин бьм.

Фьрци т'өнә, тө к'ө дьмини, һәр мьлэт гэрәке зьмане хwә хәбәр дә у бьхунә. Ньһа шькьр Хwәдер'а эз зьмане хwә дьхуньм, дьньвисьм у Мьзгинийе дьхуньм у нава мала хwәда бь зьмане хwә хәбәр дьдьм. Өса жи зар'ед мьн бь зьмане К'өрди хәбәр дьдьн. Өз жь Хwәде р'ази мә, wәки фькьред р'аст да мьн у эз гәлә ша мә wәки К'өрд ьм.

Өва шә'дәти бона ван мәрьва йә, йед кә мьләте хwә һ'ыз дькьн. Гэрәке әw шәрм нәкьн, бь зьмане хwә хәбәр дьн у бьньвисьн, бона к'ара ван у мьлэт ә.

Спартын

К'эрәма хwә тө хwәха сәрһатикә бьч'ук бьньвисә.

Ньвисара мьн бьра хwәш бә у зу бе фә'мкьрьне

• Фькьр

We гәләки баш бә, һәгәр тө бь тыштед һеса дәстпеки бьньвиси, бь хәбәрәд дьн: тө ә'мьре гөнде хwә һе баш нас дьки, нә кә ә'мьре ә'змана.

• Хәбәр

Мьқати хәбәра дәве хwә бә тө чь дьди хәбәте, чьмки бона һәр хәбәрәке тө шабдар и.

▪ Мә'нийә һәр хәбәрә гәрә зәләл бә.

▪ Тыште зедә нәнъвисә, ле ван хәбәра бьньвисә, кә бона фә'мина тек'сте к'ар ьн.

Мәсәлә, хәбәрәд нә һ'әwщә ве щөмлөда бьбинә:

Һәгәр тө қайл би, эз дьхwазьм жь тә бьпьрсьм, wәки тө пышти нивро сьһ'эта пенща сәрик бьди мьн.

Кьн у зәләл: Тө дьқари пышти нивро, сьһ'эта пенща бейи щәм мьн?

• Щөмлө (йан р'ьстә)

Щөмлөд һеса бьньвисә: фькьрәк бона щөмлөк. Нава щөмлөд дьрежда бәлки өса зә'ф фькьр һәнә, кә мәрвьед нәхwәнди р'ьнд фә'м накьн. Һьнге әw дәст жь хwәндьне бькьн. Мәсәлә щөмлө дьреж:

Р'ийә мәктәбе өса дьреж бу, көр'ьк гава гьһиштә we дәре гәләки wәстийайи бу, чьмки әw п'ийә чубу.

Буйә сьсе щөмлө: Көр'ьк п'ийә чу мәктәбе. Р'е өса дьреж бу. Гава гьһиште, әw гәләки wәстийайи бу.

Мә жоре мәсәләда дит, кә стила ньвисандьне у стила хәбәрәданә нә йәк ьн. **Һәр гав бь р'езьмана** (граматика) **р'аст бьньвисә**. Һәвалөд хwә бьпьрсә, wәки һун али һәв кьн.

Дәрсә пенща - Стила ньвисандьне

Хәбәрәд бәрч'ә'в у зәләл

Хәбәрәд кә шькьла биньнә бер ч'ә'ве хwәндәвана, сәрһатийә тә һе һ'әwаск'ар дькьн. К'эрәма хwә әв һәр дө щөмлө һьмбәри һәв кә:

Өw бәрбь дәрийе чу, дәри wәкьр у гази кьр...

Өв мәрвь бь һерс р'абу чу, дәри wәкьр у бь дәнге бьльнд кьрә қир'ин...

Мьқати хwә бә, wәки һ'әму нав у щинав ньвисара тәда р'аст бенә ньвисандьне. Һәгәр әw т'әвиһәв дьбьн, мәрвь сәрһатийә тә р'аст фә'м накьн, мәсәлә:

Өw мәрвь т'әви көр'е хwә сәр р'е дьчу, гава ньшкева ньге wi ешийә.

Ньге к'е ешийә? Йе мәрвь, йан йе көр'? Щинав зәләл нибу - мә'нийә щөмлө өнда буйә.

● **Хэбэред р’аст бона хэйсэте мэрыва**

Һэр гав ль хэбэра быгэр’э, кө р’ынд гыли дыкын. Бинэ бэр ч’э’ве хвэндэвана, мэрыв чь дыкын йан чава хойа дыбын. Ынге хвэндэван we хвэха бзыаньбэ, хэйсэте мэрыва чава йэ. Мэсэлэ, дэвса: «Әw к’өлфэтэкэ һ’эйф бу», тө дыкари бьньвиси: «Әв к’өлфэт гэлэк али щинаред хвэ дыкыр».

● **Тьрс у хэм, к’эн у бэхтəвари** 😊 😐 😞

Һьнэк бьфькьрэ, тө чава дыкари һе баш бьньвиси: «К’өлфэт бэр хвэ к’этьбу», йан: «Әw мэрыв һерс к’эт»?

.....
.....

Дэвса: «Зар’ок ша сэр р’ийа хвэда дьчу», бэлки тө дыкари бьньвиси: «Зар’ок бь дэнге бьльнд дьстьра у р’ийа хвэда банз дьда».

У дэвса «Әw мэрыв мьр.», тыштэки бьньвисэ мина: «Һэвале ви һатэ көштьне», йан: «Бьре ви өса к’өтан, қэй те бежи мьри бу». Әв һе незики дьле мэрыва йэ.

● **Хэбэред дөщаркьри**

Хэбэред дөщаркьри гэлэк щара фькьр бь дэнг дьдьнэ э’йанкьрыне. Мэсэлэ: мэрыв дькө қижэ-қиж, көтэ-көт йан налэ-нал у ахэ-ах. Әм дыкарын тыштэки п’арч’э-п’арч’э бькьн. Машинэ дькэ «т’эқэ-т’эқ», дик дькэ «қи қыли қи», куч’ьк жи «э’втэ-э’вт».

Әм дьбиньн, щур’э щур’э дэнг һэнэ: бона мэрыва, һ’эйвана йан тыштед нэбинбэр. Әw хэбэред дөщаркьри сэрһатийа тэ хвэш дыкын.

● **Хэбэред бьшьбине**

Нава һэр зьманеда бьшьбандьна һэнэ, кө хэбэрдане һьнэки қəват кьн. Вана жи сэрһатийа тэда бьньвисэ, мэсэлэ:

- Әw мина га қəват э.
- Әw мина гөрэки бьр’чи э.
- Әw мина р’увийа фелбаз э.

● **Готьнед кал-бава**

Һэр кэс готьнед кал-бава һ’ыз дькэ, һэгэр әw щийе р’аст бенэ готьне.

Спартын

1. К’эрэма хвэ ль хэбэра бьгьрэ, кө биньнэ бэр ч’э’ва һ’але мэрыва чава йэ, мэсэлэ шабун....

.....
.....
.....

2. К’эрэма хвэ ль чэнд хэбэра бьгэр’э кө бона тьрсе тенэ готьне.

.....
.....

3. К'эрэма хвэ ньһа сэрһатикэ бьч'ук һындава қәшманьднэкида бьньвисэ, гава зар'отийа хвэда шабун йан тырс к'этэ дьле тэ. Щур'э щур'э хэбэред тырс бьдэ хэбате.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Бэлки we баш бэ, һун к'омэке бьднэ һэв у т'эви пьсмаме хвэ йан к'омэлэкэ бьч'укда дэрһэда сэрһатийед хвэда хэбэр дьн, паше бьньвисьн.

Дэрсa шэша - Фьрқи нава стила зарготини у ньвисаре һэйэ

Гэло тө чь фьрқи нава сэрһатийа зарготини у сэрһатийа ньвисандьне бьбини?

Дэстпеке сэрһатикэ зарготини

Ль гонде мэ пирькэк у мэта we һэбу – мэта we (нишани we дькэ) бу Фатьма. У һавин бу. Лаве we шэш мэһи һэбу, йэк жи дьваздэһ сали бу... Тө өса фэ'м дьки? ... Дьваздэһ сали бу. Қиза we жи сездэһ сали бу, чардэһ сали бу, чардэһ сали бу... сэрэт бу һэвэки қиза we... еһ – чантэ хвэ р'аһыштэ, дө нан кьрьне у чун ба э'рд. Чун даһлэ, э'рд нав бахчэ, һелан чекьрийэ, һелан. Тө зани бь чь йэ? Бь вэрис. Эw вэрисе дьреж авет даре, п'еч'а - өса кьрийэ, ба ви дани у шэш мэһи зар'оке хвэ лаве хвэ кьрийе....

Сэрһатийа ньвисандьне

һостэ Нэщар – жь Надьре Эфо

Вэхтэке п'адшак һэбу. П'адша фькьри, гот: «Эз р'абьм щьмэ'та хвэ бьщер'ьбиньм. Гэло бона мьн чь дьфькьрьн, қэнщ дьбежьн, хьраб дьбежьн? Чьмки готьна готийа дьбежьн мэри пэй п'адше, баве п'адше жи дьбежэ. Гэрэке эз бьщер'ьбиньм, к'а р'аст э йан на? Гэло паши мьн чь дьбежьн, бэр мьн чь дьбежьн?»

П'адша р'адьбэ, к'ьнще дэвр'еш ль хвэ дькэ, дьк'эвэ нав щьмэ'та хвэ. һэгэр гэлэки дьгэр'э, п'ьр' дьгэр'э, һындьки дьгэр'э... бэр дэре малакер'а дэрбаз дьбэ, дина хвэ дьде: we к'олфэтэк бэр дэрийэ шьнга-шьнга we хэбата хвэ дькэ. Дьлэки, на һ'эфт дьле п'адша we к'олфэте дьһ'эбинэ. Чава бькэ? К'ьнще хвэ сэр хвэ бехэ? Щарэкер'а бежэ: «Эз п'адша мэ?» На. Чьмки п'адше хвэ кьрьбу мина дэвр'еша у гьшка гази дькьрьн: «Дэвр'эш баба, дэвр'эш баба!» Һ'эмуйа т'ьре эw дэвр'еш э.

«П'адша, тэ һ'эму тышт дитьн? Р'ийа хвэ думайи нэкэ, вэгэр'э мале?» вэзире ви готе. П'адша готэ вэзире хвэ: «Эзе тэ щикида бьшиньм. Гэрэ тө һэр'и, йан на эзе сэре тэ лехьм.» «П'адшайи хвэш бэ! Бежэ, тө чь дьхвази?»

Гот: «Гэрэке тө пе ве нав-нишане һэр'и фьлан дэре. Мьн к'олфэтэк дитийэ. Дьле мьн гэлэки бь ве к'олфэте гьртийэ, гэрэке тө һэр'и, мьнр'а бини. Нэгэр меркьри йэ, мернэкрй йэ - эw жь мьн нак'эвэ, т'эне эз дьхвазьм, wэки тө һэр'и, ве пьрсе сафи ки.» «П'адшайе хwэш бэ. Сэр ч'э'ва, бона тэ эзе һэр'ьм.» «Гэрэке һэр'и бини!»

Wэзире тэ р'адьбэ дьчэ we дэре, дина хwэ дьде: wэла эре, we к'олфэт ль we дэре шьхөле малева мьжул э. Бь пьрс пьрсйара, гот: «Эва мала к'е йэ, мала к'е нинэ? К'олфэт дьбежэ: «К'эрэм кэ, wэрэ мале. Малхе мал э.» Гава дэргэһва дэрбази һьндөр' бу, дина хwэ дайе we сэрайеда, малхе we к'олфэте дьхэбьтэ, дара дьбьр'э. «Р'ожа тэ бь хер!» Гот: «Хер у сэр ч'э'ва хати!» «Мевана қэбул накьн?» Гот: «Меван меванед Хwэде нэ.» Ньнге wэзир гот: «Эм бона пьрсэки хатьнэ.» Гот: «Гэло пьрса тэ чь пьрс э?» Wэзир гот: «Пьрса хьзмэти йэ.»

Гава гот пьрса хьзмэти йэ, малхе э'щербмайи ма. Гот: «Wэзир, қизед мьне мера т'өнэ. Нун чь пьрсе хьзмэтийе ль мьн дькьн?» Гот: «Wэла, чь тэ wэшерьм, чь Хwэде wэшерьм?» Гот: «П'адша гази тэ дькэ.» Носта гот: «Хwэде хер кэ! П'адша чьма гази мьн дькэ? Чэнд сал э эз ль вьр ьм, ви бажарида дьжим, қэ эз нэкр'этьм бира п'адше. Йан п'адша ча шийе мьн занэ? К'өр'а шийе мьн бьхистийэ, йан чава мьн нас дькэ?» Р'адьбэ, дьдэ пэй wэзире тэ, дьчэ.

Wэзир шаб дьдэ п'адше, wэки фьлан кэс анийэ. П'адша дьбе: »Кэрэм кэ, бинэ һэрэме!» Тинэ һэрэме, дьбе: «Р'уне!» Р'удьне. Дьбе: «Наве тэ бь хер?» Дьбе: «Наве мьн Ностэ Нэщар.» Дьбе: «Ностэ Нэщар!» Дьбе: «Чь йэ?» Дьбе: «Qьрарэке мьн һэйэ, пэймана мьн һэйэ. Йан гэрэке тө к'олфэта хwэ бьди мьн, йан гэрэке тө т'абут'эке чеки. Жь һэрдöйа гэрэке тө хwэр'а бьфькрй, к'ижан тэр'а дэст дьдэ. Те к'эвэ нава бажаре мьн, к'ижан к'олфэте тө бэгэм ки, хwэр'а бьбэ текэ мала хwэ, ле к'олфэта хwэ гэрэ бьди мьн. Хер тө к'олфэта хwэ нэди мьн, гэрэке тө ностэтийа хwэ бьди хэбате бона хwэ, т'абут'е хwэр'а чеки.» Ностэ гот: «П'адшайе мьн хwэш бэ! Wэ'дэ бьдэ мьн! Хелэке wэ'де бьдэ мьн, эз бьфькрьм!» Го: «Дэһэ р'ож тэр'а молэт? Нэр'э хwэр'а бьфькрэ!»

Нэщаре мэ р'абу, сэре хwэ хwөр'анд, бэре хwэ да мале. Ахэ-ах кьр, офэ-оф кьр, чу мала хwэ, хат гьһиштэ мале. Жьне Нэщар дит, дэрк'этэ пешийе бь бэшэра хwэш - ле те бежи Нэщар жь шине дьһат. К'олфэта wi готе: «Нэщар, чь тэ қэwьмийэ?»

Нэщар шаба we нэда. We диса гот: Нэлбэт тыштэк буйэ, чь қэwьмийэ? Нэщар, р'абэ, бьбьр'э дара мина һэр щар. Хwэде йэк э, дэргэһ һэзар!»

Нэщар гава эw хэбэр бьһистьн, к'олфэта хwэр'а нэгот, чь қэwьмийэ. Нат, дина хwэ дайе да, жьне сьфрэ бэр wi вэкр. Мэ'де wi гьртийэ, дьле wi жи шин у гьри йэ. Йан гэрэке дэсте хwэ жьне бькэ, йан жи гэрэке т'абут'е хwэр'а чекэ. Нэрдö йэк ьн. Бь көл-зьки нане хwэ хвар, р'абу к'этэ шийе дэстгэһа хwэ, дэст бь дарбьр'ине кьр.

К'олфэт доре чу нат, дьхвазэ бэшэра мере хwэ хwэш кэ, бэр дьле мерда бе. Ее, дьле мер ша набэ, занэ чь қэwьмийэ. Нэрдö жи бона wi бун мьрьн. Жьне бьдэ хэлқе, диса мьрьн э, хwэха бе көштьне, диса мьрьнэ. К'этийэ нава дө кэвьра. Ньзанэ чава бькэ, wэки пэй wir'а хэлқ баве wi нэбежэ.

К'олфэт диса бэр дьлда дьһат, дьгот: «Ностэ Нэщар, хэма нэкэ, дара бьбьр'э мина һэр щар. Хwэде йэк э, дэргэһ һэзар!» Көла дьле Нэщар өса гьран бу, wэки гьлийе к'олфэта wi сэрида р'унэдьньшт, диса бь дьле көл даре хwэ дьбьр'и. Жьне дина хwэ дайеда, we эwi еваре т'абут' хазьр кьр. К'олфэт дьпьрсэ: «Эв чь йэ? Эв чь т'абут' э?»

Гот: «П'адше готийэ гэрэке тө т'абут' чеки.» «Дьбэ тышт қэwьми йэ?», жьн к'этэ бьни, wэки пе бьһ'эсэ. Ле ностэ Нэщар шаба we нэдьда. Диса к'олфэта wi готьна хwэ wэкр'ьланд: «Ностэ Нэщар, даре хwэ бьбьр'э мина һэр щар. Хwэде йэк э, дэргэһ һэзар.» Ее, эв т'эне хэбэр э, гөһе wi дьбьһист, ле һ'ыше wiда р'унэдьньшт. Дьле Нэщар дэрд у көл бу, офэ-оф бу, ахэ-ах бу, хэw ч'э'ва нэдьк'эт.

Сьбәһе зу дина хвә даие, йәки дәргәһ хьст. Нәщаре мә тьре р'өстинё р'өһ'е ви йә, р'абу дәри вәкьр, вәзире п'адше бу. Гава к'әтә һьндөр', гот: «Һостә Нәщар! Тә чьма өса мә'де хвә кьри йә? Р'абә р'уне, мина һәр щар. Хвәде йәк ә, дәргәһ һәзар!» Гот: «Зу бькә, т'абут'е һьлдә әм һәр'ьн һәрәма п'адше!» Нәщаре мә гот: «Хвәде хер кә, чь қәһьмийә?» Вәзир готе: «Т'абут' һазьр кьрийә?» Гот: «Әре, т'абут' һазьр кьрийә.» Һьнге вәзир гот: «Ишәв п'адшайе мә р'аза, сьбә һе зәлал нәбу, щидә щан дайә.»

Бьрайе мьн ширьн! Әв готьнед кал у бава гәләк сөр' у ширәт ванда һәнә. Һәма пешда готьнә: Һостә Нәщар, р'абә, р'унә мина һәр щар, Хвәде йәк ә, дәргәһ һәзар. Һәгәр р'ийа йәки р'ийа р'аст аликива те гьртьне, бь р'асти р'ийед Хвәде гәләк ьн. Алики дьнва, Хвәде we дәргәһ сәр тә вәкә. Бона we йәке гәрәке мәрвь һ'әму алийада хвә бьсперә дәсте Йе Жорьн.

Дәрса һ'әфта - П'аред сәрһатийе

Спартьн

К'әрәма хвә, сәрһатийа «Һостә Нәщар» дьса бьхунә у ле бьфькьрә:

- Чь п'ар сәрһатийеда һәнә у әв бона чь гьли дькьн? .....

.....

.....

- Говәка (мәрәме) сәрһатийе чь йә у ль к'ө йә?

.....

.....

Ньһа һьмбәри һәб кә.

П'адша дьхвәзә
р'астийе
бьзаньбә, ле әв
хвәха нәһәқ ә.

дәстпек

Һостә Нәщар
дьк'әвә нава дө
көвьра.

ә'мәл дәстпе дькә

Һостә Нәщар we чь бькә?
Дарбьр'о, дара бьбьр'ә,
Хвәде йәк ә, дәргәһ һәзар!
П'адша дьмьрә.
Һостә Нәщар аза йә.

пьрс у сафикьрьне

Хәбәрәд ахьрийе
жь ньвиск'ар.

ахьри

Сәрньвис'ар

Бона сәрньвис'аре р'ьнд бьфькьрә, чьмки бь we йәке мәрвь фә'м дькә, вәки сәрһатийа тә гәләки һ'әваск'ар ә.

П'аред бьч'ук (бәндфьраз йан п'араграф)

Әм сәрһатийа 'Һостә Нәщар'-да дьбиньн, кө щи нава р'езада вала дьминьн, мәсәлә:

- ... кәсәки ну те сәрһатийе
- ... сәрһати дьчә сәр щики майин
- ... сәрһати бь фькьрәкә ну те зедәкьрьне

Бь ви авайи тек'ст бона хвәндәван нә өса тәнг ә у әв дькарә баш бьхунә.

Спартын

К'эрэма хвэ ньһа сэрһатикэ кын бьньвисэ кө гэлэки бь к'эн э, йан бона тэ зэ'ф э'щоб буйэ. У чава тэ жоре хвэнд, бэндфьраза жь бир нэкэ.

Чэнд пьрс бэри ньвисандьне

1. Чь қәўмандьн р'асти тэ һат? Тэ бона чь к'энийа, тьрсийа, хэм к'ьшанд, бэр хвэ к'эт йан э'щобмайи буйи?
2. Тьште кө тө дьхвази бьньвиси к'ынге чебу?
3. Тэ һынге чь кьр?
4. Мэрьвед майин жи ль we дэре һэбун?
5. Вана чь кьр?
6. Хьлазийеда чь қәўми?
7. Тө чь же һин буйи?
8. Бэлки тө т'эви кэсэки майин хэбэр ди, wэки һэр тьшт р'аст бэ?

Гавед ньвисаре

1. Фькьред хвэ бь чэнд хэбэра бьньвисэ, ле нэ бь һургьли, эва паше те.
  2. Бона дэстпеке һ'эwаск'ар бьфькьрэ (п'ара йэке).
  3. Ньһа тьште, кө р'асти тэ һатийэ, бьньвисэ (п'ара дөда).
  4. Бэлки чэнд хэбэред хвэш у зэлал зедэ бькэ - шьровэкэ, wэки мэрьвед кө тэ нас накьн, һэр тьшти р'аст фэ'м бькьн.
  5. Бона ахьрийа баш (п'ара сьсийа) бьфькьрэ, **wэки хвэндэванед тэ пе сэрһатийе р'ази бьн, чава пэй хварьнэкэ тэ'мр'а.**

дэстпек

пьрс у сафикьрын

ахьри

Дәрса һ'әйшта - Қәйдә-қанунед бинока

Щөмлөд бь п'эвгьрекед «у» у «йан» бе бинок дьминьн, мәсәлә:

Гөр' у р'уви р'еда дьчун. Вана хварьн у вэхварьн.

Әw һатьнә мале у гәләки ша бун.

Бьра готьна wә бьбә «бәле бәле» йан жи «на на».

Һәгәр дөдө фел пәй һәв тен у әw ль гор фә'мина ван йәк ьн, т'ө бинок нава ванда найе, мәсәлә:

Р'абә һәр'ә, вана бьбинә.

Бь пәвгьрека «жи» фькьр зедә дьбьн йан һьмбәриһәв дьбьн. Бинок щөмлөд өса зәлал дькә:

Ба һат, багәр жи пер'а.

Мьн хәбата хwә еваре хьлаз кьр, бьрайе мьн жи р'ожа дьне хьлаз кьр.

П'эвгьрекед «wәки, кө, ләма, чьмки» сәбәбе йан нет-мәрәме к'ьфш дькьн, мәсәлә:

Мә һәр тышт өса чекьр, wәки / кө хwәстьна баве мә бе сери.

Баве мә аһа гот, ләма жи мә өса чекьрийә.

Мә әв өса чекьр, чьмки баве мә аһа готьбу.

П'эвгьрека «кө» гәләк щара жи хәбәра пе шьровәкьрьна хwә гьредьдә:

К'ане п'адше щьһуйайи, кө гәрәке бьбуйа?

У әw стәйрка, кө ль р'оһьлате дитьбун, пешийа ван чу.

Йе кө гөһе wi һәйә, бьра бьбьһе!

Щөмлөд бь п'эвгьрекед дәме мина «гава, дәма, чахе кө, пәй ... р'а, һьнге, һ'әта кө, бәри кө у йед майин...» бь биноке тенә п'аркьрьне, мәсәлә:

Гава әw һатьн, әм гәләки ша бун.

Wә нәхwәндийә кө Даwьд чь кьр, гава әw у йед пер'а бьр'чи бун?

Дәма кө Иса жь wi щийи пешда чу, р'асти ... Ақуб у Йуһ'әннайе бьре wi һат.

Бәри кө тө бейи, мәр'а телефоне вәкә.

Чахе кө һун wi бьбиньн, жь алийе мә сылав кьн.

Ль вьр бьминә, һ'әта кө әз тәр'а тыштәки бежьм.

Чахе Иса жь қәйьке дәрк'әт у ә'лаләтәкә гьран дит, һьнге гөһе wi ль ван һат ....

Әвана һьнге, гава Иса ль Щәлиле бу, пәй wi дьчун ....

П'эвгьрекед һәгәр у гава... тенә хәбәте бона тыште кө дькарә бьқәwьмә йани на, мәсәлә:

Чь фәйдә, һәгәр мәрвь т'әмамийа дьнйайе қазьнщ кә, ле ә'мьре хwә өнда кә?

Һәгәр өса бькә, шәрава ну we мәшка бьт'әқинә у бьр'ьжә, мәшке жи хьраб ьн.

Хwәзи ль wә, гава һун бона Көр'е Инсан бәр ч'ә'ве мәрьва р'әш ьн, гава wә қәбул нәкьн, wә беһөрмәт кьн у наве хьраб сәр wә дәрхьн.

П'эвгьрекед «ле», у «йан ..., йан жи» тыштед һьмбәриһәв к'ьфш дькьн, мәсәлә:

Әз һатьм, ле баве мьн малда ма.

Мьн тәр'а гот, ле тә нәкьр.

Иса нә т'әне Хьлазкьре щьһуйа йә, ле йе мьләтед т'әмамийа дьнйайе йә жи.

Т'ө кәс нькарә дө ахар'а хөламтийе бькә, чьмки йан we һ'иле wi жь йәки һәр'ә у йе дьне һ'ьз бькә, йан жи we қәдьре йәки бьгьрә у йе дьне беһөрмәт кә.

Дәрса нәһа - Сәһрр'асткьрыһ

Иди тә сәһрһатийа хвә һввисийә, ле әв нә һазьр ә.

1. ● Мәрвь чь ширәте же дькарьһ һьлдьһ?
Гәло тыштәки ә'щөб теда һәйә, вәки дьле мервь бьк'әвә?
● һьндава сәрәщәма сәһрһатийеда диса бьфькьрә: Бәлки тышт һәнә, кә тә һе хвәш дькари бежи йан зедә бьки - йан жи ле дәрхи?
● Чь к'ьфш дькә, кә сәһрһатийа тә р'аст ә (һавед мәрвьа, щи, дәм)? Ле гәләк щара жи нә лазьм ә, һәр тышти бь һур гьли бе һввисаре, мәсәлә Интернетеда.
2. Дәстпек у к'отасийа сәһрһатийе чава нә?
3. Ньһа сәһрһатийа хвә дө щара бь дәнге бьльнд бьхунә. һьнге тә һе баш шашийед р'езьманийе у р'астһввисандьне (мина хәбәр, һ'әрфед мәзыһ/бьч'ук, бинок у щөмла) бьбини.
4. һәвалә тә бьра сәһрһатийе бь дәнге бьльнд бьхунә, вәки т'әви тә шашийа бьбинә.
5. Ньһа бьра һәваләки дьһ, йе кә р'ьнд шашийа дьбинә, бьхунә у ширәте бьдә тә.
6. Сәһрһатийа хвә сәһрр'аст кә у диса бьһввисә.

Мә һьһа дәстпекьр, сәһрһатийед бьч'ук һввисин. Хәбәрәк һәйә: «Һәр тышт серида зә'мәт ә», ләма гәрә әм серида бь авайәки һет-мәрәме хвә биньнә бәр ч'ә'ва:
Әм дьхвазьһ, вәки щьмә'та мә т'әви зар'а, нәбийа у нәбичьр'ка жи бь зьмане де бьхунә у бьһввисә. Мәрвье ақьл т'ьме һин дьбә. У бәре хвәндьне гәләки ширьһ ә!

Р'едакторийа сәрәщәме

Пьрсед жере али вә дькьһ, вәки р'ьнд р'едакторийе бькьһ:

1. Гәло әв тек'ст һ'әваск'ар ә? Тә we һ'ьз дьки? Чьма?
2. Гәло хәбәр теда һәнә, кә бь авайәки баш бәр ч'ә'ве хвәндәвана тен?
Фел у хәйсәтнав р'аст һатьнә хәбьтандьне? Готьна кәсәки р'аст һатә вәк'ьландьне?
Бәлки тә бь готьна кал-бава, хәбәра бьшьбине йан дөщаркьри һе хвәш дькари бьһввисә?
3. Бәлки тышт теда һәнә кә нә зәләл ьһ? Әв чава дькарьһ баштьр бенә готьне?

Һввисандьна сәһрһатийа нә мина шькьлкьрьне йә, к'идәре тә р'әһг сәр к'ьтане йан к'ахазе зедә дьки. Ньввисандьһ һьнәки мина чекьрьна һәйкәлә йә, зә'ф фькьра дьдә тә. Ләма гәрә тә хьлазийеда же дәрхи, вәки тек'ста тә һе хвәш бә у мәрвь хәбата тә у һ'өнөре тә бьбиньһ.

Гәло әв сәһрһати р'аст һатийә авақьрьне?

1. Ль щөмла бьһьһер'ә: К'ижан һьнәки дьреж ьһ? Әв чава дькарьһ кьһ у зәләл бенә һввисаре? (Дәстпекеда мәрвь гәләк щара щөмлөд хвә дьреж дькьһ.)
2. Тыштәк сәһрһатийеда һәйә, кә бәлки нә лазьм ә? Йан тыштәк лазьм ә бе зедәкьрьне, вәки хвәндәван р'ьнд фә'м кьһ?
3. Бәндфьраз (йан паред сәһрһатийе) щийе р'астда нә?
Бәлки щөмләк йан бәндфьразәк щийе майинда һе баш бә?
4. Ль гора ә'дәте к'өрди сәһрһати, чирок йан һәнәк чава дәстпе дьбьһ у хьлаз дьбьһ?

Р'едакторийа р'астньвисандьне

Ньһа лазьм э кӧ дӧ мэрвь ньвисара тэ диса бьхуньн - нэ т'эне шарэке, wэки һ'эму шашийа бьбиньн. Гэрэке эw **һеди һеди** бьхуньн. Гэлэк щара хwэндэванед баш чэнд шашийа набиньн, чьмки эw гэлэки зу дьхуньн у фэ'м дькьн. Лэма һеди һеди бьхуньн: бь дэнге бьльнд бь т'элийе хwэндьне. Һун дькарьн дэстпе кьн ль р'астньвисандьна хэбэра бьньһер'ьн, паше жи ль бинока у бэндфьраза. Һэгэр һун р'ожэке дьн диса бьхуньн, һуне һе шашийа бьбиньн.

Хьлазийеда гэрэке тек'ст зэлал бе ньвисандьне, ӧса кӧ кэсэки майин р'ьнд дькарэ бьдэ сэр компутэре. Ньвиск'ар гэлэк щара дьфькьрьн, кӧ сэрр'асткьрьне ньһа хьлаз бу, ле диса шаши тен дитьне, чьмки тек'стэкэ т'эмьзда эw һе баш хӧйа дьбьн.

Мэрвь һэнэ кӧ сэрр'асткьрьн мина тыштэки бьч'ук һ'эсаб дькьн.

Эw дьфькьрьн: «һэгэр нэе сэрр'асткьрьне, эме зу хьлаз кьн.»

Ле ньвиск'аре р'аст дьхwазэ бь дьл у щан һин бэ, лэма эw сэрр'асткьрьне һ'эwаск'ар дьбинэ у һэр гава жь шашийед хwэ жи һин дьбэ.

Дэрсa хьлазийе – Хьлазийа һинбуне т'ӧнэ

Эм чьма дьхwазьн шькьла биньнэ хэбате?

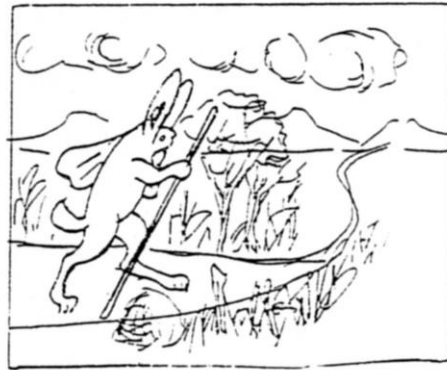
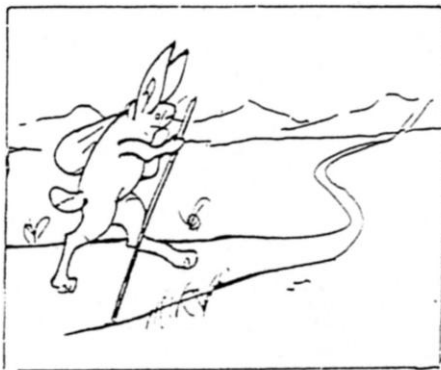
Эw сэрһатийа мэ һ'эwаск'ар у хwэш дькьн - бона фэ'мкьрьне баш ьн.

Шькьл жь к'ӧ тен?

- Бэлки нава мэда кэсэки һэйэ кӧ шькьлед баш дькарэ чекэ.
- Эм дькарьн фотошькьла чекьн
- Жь р'ожнэ'ме
- Жь к'ьтебед майин / Интэрнэте (дэстур лазьм э)

Шькьл к'омеке дьдэ хwэндэвана, wэки тек'ста р'ьнд фэ'м бькьн.

- Шькьлэки һьмбэри тек'сте нинэ, нэйнэ хэбате, чьмки эw хwэндэвана (илаһи зар'а) ащэз дькэ.
- Чава һун жере дьбиньн: К'ьфш набэ, кӧ шькьле дӧда бона чь йэ. һэгэр гэлэк тыштед бьч'ук теда һэбьн, мэрвь т'эвли һэв дьбэ. Гэрэке һун пешийе бьфькьрьн, һун чь дьхwазьн хwэндэвана бь шькьла бьдьнэ фэ'мкьрьне.

Шькъл гэрэке өса бе к'ьфше, wэки мэрвв бьзаньбэ эw чь йө

Т'эне шькыла бинэ хэбате, кö тышт өса нишан дькьн, чава мэрвв эw һэр гав дьбинэ, чьмки бь ви авайи хwэндэване зу фэ'м кэ.

Шькъл бь р'езед һеса у зэлал бинэ хэбате

- Эw зу тенэ наскьрне у нэшьркьрнеда эw баштьр хöйа дьбьн.
- Шькыле гэлэк си теда щарна зэлал найе к'ьфше.

Өва зэлал э.

Ве шькыледа гэлэк си теда һэйэ.

Мэзьнайийа шькыла

Ниве р'уп'эле (А4) we баш бэ, чьмки бь ви авайи шькъл дькарэ бьч'уктьр бе чекьрне бона нэшьркьрне у һе зэлал дьминэ.

Шькъл гэрэ һьндава культуреда қөбулкьри бэ

Чава ньвисар те сэрр'асткьрне, өса жи бона шькыла лазьм э бе сэрр'асткьрне. Бэри кö тö шькыла бьди нэшьркьрне, чэнд мэрвва бьпьрсэ, wэки хwэндэван ван һ'ыз бькьн.

Дора Хwэндьне - Чь щур'э к'ьтеб лазьм ьн?

Һэгэр һун К'ьтеба Пироз йан к'ьтебэкэ мэзын бь сэрһатийед дьреж дьдьнэ дэсте зар'ока йан кэсэки кö ну дьхунэ, гэло эwe дэстпекьн бьхуньн? На? Ле чьма? Чьмки эв бона ван зэ'мэт э. Эw һе нькарьн к'ьтебед өса бьхуньн.

Ле чь бона ван лазьм э, эм чь бьдьнэ дэсте ван? Тыштед кö бона ван һ'эwаск'ар у һеса нэ. Чава мэ зува гот, гэрэке дора хwэндьне у ньвисандьне жь бьч'ука һ'эта мэзына нэшке. Wэки нэшке, гэрэ щьмэ'т һэр гав думайи кэ, к'ьтебед һэwаск'ар чекэ.

Чэнд фькьр дэрһөқа к'ьтебед зар'окада

Гэло чь к'ьтеб бона зар'ока бь зьмане де щэм wэ һэнэ? Һэгэр һун бь зар'ед хwэйэ бьч'ук ль к'ьтеба бьньһер'ьн у хwэха бьхуньн, зар'ок we дэстпе кьн, к'ьтеба һ'ыз бькьн. Чьмки тыште кö де у бав дькьн, ванар'а дьбэ нэхш. Зар'ок wэкьри нэ у ақьл ьн; гэрэ эw

зу хин бын бь зьмане де бьхуньн. Бэри кӧ эв дьчын мӧктӧбе эв дькарьн һ'эрфед к'ӧрди бьзаньбьн у наве хвӧ пе ван бьньвьсьн. Т'эви зар'ед пенш сали бь шькьлед баш у чӧнд һ'эрфед мӧзын дӧстпе кьн, бона зар'ед һьнӧки мӧстър бь сӧрһатийед һ'эваск'ар думайи кьн. һӧгӧр эв дьчын мӧктӧбе, һьнге жи тьштӧк лазьм э, вӧки һ'эрфед к'ӧрди бир нӧкьн.

Гӧло чь литератур бь зьмане де щӧм вӧ һӧйӧ? һун чь дьфькьрьн, we he лазьм бӧ?

1. Бона һинбуна хвӧндьне

- Чӧнд к'ьтебед пешьн бона зар'ед бьч'ук (шькьлед һӧйвана у дӧнгед ван ...)
- Чӧнд листькед хвӧндьне бона мале у бахче зар'ока
- К'ьтеба алифба, т'ор'а һ'эрфа - бона һинбуна һ'эрфа
- К'ьтебӧкӧ кӧ ньвисара зьмане де т'эви ньвисара зьмане вӧлет гьредьдӧ, вӧки зар'ок һӧр дӧ алифбӧйа р'ьнд бьзаньбьн.
- К'ьтеб бона дӧрсдара, вӧки бьзаньбьн чава гӧрӧке һин кьн.
- Чӧнд к'ьтеб бь шькьла у сӧрһатийед кьн
- Сӧрһати бона зар'а
- Ч'ир'ок у сӧрһатийед һьнӧки дьрежтър
- Фӧрһӧнгок
- К'ьтеба р'езьманийе

2. Бона хвӧндӧванед мӧзын

- Сӧрһатийед диpoke
- Шӧ'дӧти йан тьштед һ'эваск'ар кӧ кӧсӧки һин буйӧ
- Готьнед кал-бава,
- Һӧлбӧст
- Мӧт'ӧлок
- Стъран
- Дӧрсед Мьзгинийе
- К'ьтебед майин (ӧ'дӧтед вӧ, к'ьтеба хварьнчекьрьне ...)

3. Бона пешдачуйина щьмӧ'те

- Һьндава хвӧйкьрьна зар'ада
- Тьштед зӧвасше (чава жьн у мер дькарьн һ'ьзкьрьнеда бьминьн)
- Тьштед ну бона бахчӧ, шинайи, дар, кӧлирк ...
- Бона сах-сьламӧти (һигийенӧ, чайед / чандьнед қӧнщбуне)
- Бона тӧхника ну (компутӧр, машинӧк, чава йӧк дькарӧ мале бона зьвьстане гӧрм кӧ..)
- Атлас - нӧхшед вӧлата / дьне
- Математик
- Һ'ӧнӧр

4. Нӧ к'ьтеб

- Салнӧ'мӧ
- Интӧрнӧт
- СД, касет, видео ... (чава һун щьватӧда сӧрһатийед мина р'ожбуйина Иса Мӧсиһ бӧр ч'ӧ'ве мӧрвьа биньн)
- Карточка бона бьмбарӧк-кьрьне (щӧжьн, буйина зар'ӧки ...)
- Шькьл пе р'езед Мьзгинийе
- Шькьл бь сӧрһатийед К'ьтеба Пироз

5. К’йтебед дэрһэца бавэрийеда (йан видео, СД)

- Т’эмамия К’йтеба Пироз (Т’эврат у Мызгини)
- Сэрһатийед К’йтеба Пироз бона зар’а
- Дэрс бона һинкьрына зар’а
- Стъран
- Дэрсед Мызгинийе бона бавэрмэндед ну
- Чэнд дэфтэр бона баштыр фэ’мкьрына тыштед тайбэти (ньхөмандьне, зэваш ...)
- Дэфтэр бона зэ’фтыр һинбуне (хэбата шьвен, навед мэрыва К’йтеба Пирозда)

Хэтниш

Дэрсә йәке - Хвәндьн у нъвисандьн бона чь лазьм ын?.....	1
Гәло бона чь лазьм ө, өм бь зьмане де бьньвисьн?	1
Култура бе нъвисаре чава дьхәбьтә?	1
Тьшт һәнә к’ар ө, тьшт жи һәнә нә к’ар ө бона нәхвәндийа	2
Хвәндьн у нъвисандьн гәло к’ара we чь йә?.....	2
Мәсәла К’йтеба Пироз	2
Зьманзанед Әрмәнистане бь нав у дәнг бун	2
Дэрсә дөда - һ’әрфед К’өрди	3
Чэнд һ’әрф у щидәркед ван	4
Әлифбәйа к’өрди бь һ’әрфед кирили:.....	4
Әлифбәйа к’өрди бь һ’әрфед латини:	4
Дэрсә сьсийа - Ньрәтк, бинок у һәвалед ван (нишандәк)	5
Чэнд қәйдә-қанунед нишандәка	5
Дэрсә чара - Әм чава дәстпекьн бьньвисьн?	8
Нъвисара хвәш - Гәло мәрыв чьма дьхвәзә тьштәки бьхүнә?	8
Мәсәлә: Шә’дәтикә бьч’ук.....	8
Нъвисара мын бьра хвәш бә у зу бе фә’мкьрыне	9
Дэрсә пенща - Стила нъвисандьне	9
Хәбәрәд бәрч’ә’в у зәлал.....	9
Дэрсә шәша - Фьрқи нава стила зарготини у нъвисаре һәйә	11
Дәстпекә сәрһатикә зарготини.....	11
Сәрһатийа нъвисандьне	11
Дэрсә һ’әфта - П’аред сәрһатийе	13
Сәрньвис’ар	13
П’аред бьч’ук (бәндфьраз йан п’араграф).....	13
Чэнд пьрс бәри нъвисандьне.....	14
Гавед нъвисаре	14
Дэрсә һ’әйшта - Қәйдә-қанунед бинока	15
Дэрсә нәһа - Сәрр’асткьрын	16
Р’едаторийа сәрөщөме	16
Гәло өв сәрһати р’аст һатийә авакьрыне?	16
Р’едаторийа р’астньвисандьне	17
Дэрсә хьлазийе – Хьлазийа һинбуне т’өнә	17
Әм чьма дьхвәзьн шькьла биньнә хәбәте?	17
Дора Хвәндьне - Чь щур’ә к’итеб лазьм ын?	18
Гәло чь литератур бь зьмане де щәм wә һәйә?	19
Һун чь дьфькьрын, we һе лазьм бә?	19
Хәтниш	20